

III. MAKEDONYA SAVAŞINA KADAR ROMA'NIN ANADOLU POLİTİKASI

Roma ordusu M.Ö.2. yüzyılın ilk on yılı tamamlandığında, Anadolu'nun Kızılırmak havzasına kadar gelip parlak zaferler kazanmasına rağmen Roma'lı senatörlerin Anadolu'da az da olsa bir toprak parçası ilhak etme düşüncesinde olmamaları, Roma'nın Anadolu politikasının nasıl geliştiğini incelemeyi ilginç kılmaktadır.

Roma'nın Anadolu ile doğrudan siyasi ilişkisi, M.Ö. 205 yılında Makedonya kralı V. Philippos ile yapmış olduğu Phonike antlaşmasına imza atan Pergamon kralı I. Attalos, Bithynia kralı I. Prusias ve Ilium şehri ile gerçekleşmiştir¹. I. Prusias Makedonya kralının, kral I. Attalos ve Ilium şehri Roma'nın müttefiki olarak antlaşmaya imza atmışlardır. Böylece Roma'nın ülke topraklarının doğusunda yapmış olduğu ilk Makedonya savaşı sonunda, Anadolu'da iki müttefiki olmuştur.

M.Ö. 205 yılında yapılan antlaşmada I. Attalos'un ve Ilium'un Roma'nın müttefiki olarak ortaya çıkması, ilişkilerin daha erken tarihlerde gerçekleşmiş olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Pergamon kralı, M.Ö. 210 yılında Roma'nın müttefiki olan Aitolia birliğinin üyesidir². M.Ö. 208 yılında ise bir Pergamon donanmasının V. Philippos'a karşı Roma donanmasıyla Yunanistan'da işbirliği yapmış olduğu bilinmektedir³. Ancak bu zamandaki ilişkilerin resmi boyutunu gösterecek hiç bir delil yoktur. Öteyandan Anadolu'daki krallıklar ve şehir devletleri arasında Roma ile ilk dostluk (amicitia) ilişkisini Pergamon krallığının kurmuş olduğu, Magnesia savaşından sonra Roma'ya çağrılan Pergamon kralı Eumenes'in senatörlerle yapmış olduğu özel konuşmasından anlaşılmaktadır⁴. Ayrıca Roma'nın Anadolu ile dinsel anlamda ilk ilişkisinin M.Ö. 205 yılında Pessinus'taki Ana tanrıça kültüyle kurulduğunu

¹ Livius, 29.12.13 vd. Roma'nın müttefiki olarak antlaşmaya imza atanlar (ab Romanis foederii adscripti) şunlardır: Ilium'lular, Attalos, Pleuratus, Lakedaimonia tiranı Nabis, Elaia'lular, Messenia'lular ve Atina'lular.

² I. Attalos bu tarihte Aitolia birliğinin *strategos*'u seçilmiştir. Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton, 1950, c.I, s.13, c.II, s.746 n.36

³ Polybios, 10.42. Livius, 28.5.4. Walbank, *Philip V of Makedon*, Cambridge, 1940, s.134. Magie, *RRAM.*, c.I, s.13, c.II, s.743 n.34

⁴ Liv. 37.53.7-9: Hanc ego maximam hereditatem a parte accipi, qui primus omnium Asiam Graeciamque incolentium in amicitiam venit vestram eamque perpetua et constanti fide ad extremum vitae finem perduxit.

söyleyebiliriz ki, Ana tanrıça olarak tapınılan siyah gök taşı yine I. Attalos'un aracılığı ile Roma'ya götürülmüştür⁵.

Ilium şehrinin I. Makedonya savaşında Roma'nın yanında yer almış olduğunu gösteren hiç bir belge olmadığı gibi, Phoenike antlaşmasına imza atan tarafların listesini veren Roma'lı tarihçi Livius'un, antlaşmanın imzalanmasından hemen sonra meydana gelen olayları anlattığı bir yerde, "Roma halkının Asia'da müttefik olarak sahip olduğu hiç bir şehir devleti yoktu"⁶ ifadesini kullanması, Ilium'un bu antlaşmada yer alıp almadığı sorusunu doğurmuştur. Ancak bu zamanda Ilium'un Grek *polis*i anlamında bir şehir statüsünde (civitates) olmaması, Livius'un önceki ifadesiyle çelişmediğine işaret eder. Ilium, I. Makedonya savaşına katılmamasına rağmen Phoenike antlaşmasına imza atmış ve bu sayede Roma, Ilium'un özgürlüğünü korumak istemiştir⁷.

M.Ö. 205 yılında imzalanan Phoenike antlaşmasından M.Ö. 200 yılına kadar Makedonya kralı V. Philippos'un Anadolu'da yapmış olduğu seferlere karşı Roma'nın hiç bir tepkisi olmamıştır⁸. Ancak M.Ö. 201 yılında I. Attalos'un Roma'ya göndermiş olduğu elçilerin- bu elçiler Anadolu'dan Roma'ya giden ilk elçilerdir- senato tarafından kabul edilmesinin⁹ ardından, senatörler Anadolu'nun Roma dış politikasının dışında tutulamayacağı gerçeğini anlamışlardır. Pergamon elçilerinin amaçları, Anadolu'daki savaflara ilgisiz kalan Roma'yı korkutarak harekete geçirebilmektir. Aynı amaç, Roma'ya Pergamon elçileriyle birlikte gelmiş olan Rodos elçileri tarafından da paylaşılmaktaydı. Senatoda dinlenen elçiler, Makedonya kralı V. Philippos ile Suriye

⁵ Liv. 33.10.4 vd. Strabo, 12.5.3. *Antik Anadolu'nun Coğrafyası*, çev. Adnan Pekman, İstanbul, 1993, s.48. T.R.S. Broughton, *The Magistrate of Roman Republic*, c.I, s.304. Ayrıca Ana tanrıça kültürünün Roma'ya nereden geldiği konusunda bkz. H. Malay, *Hellenistik Devirde Pergamon ve Aristonikos Ayaklanması*, İzmir, 1992, s.38-39

⁶ Liv. 29.2.1: "nullas dum in Asia socias civitates habebat populus romanus"(M.Ö. 205).

⁷ Ilium'un Romalılar'ın atası olan Aeneas'ın yurdu olması, Romalılar'la Ilium arasında daha önceden kurulmuş bir akrabalık ilişkisinin olduğuna işaret etmektedir. Nitekim M.Ö. III. yüzyıl sonlarında Aeneas'ın İtalya'ya yolculuğu ve Roma'nın kuruluşu ile ilgili efsaneler, Roma'da yaygın olarak okunmaya başlamıştır. Bu olgu, ilişkinin bu tarihten önce gerçekleşmiş olabileceğini göstermektedir. Bu konuda ayrıca bkz. Magie, *RRAM*, c.II, s.744-746 n.35.

⁸ V. Philippos, M.Ö. 205 yılı sonlarında Hellespontos (Çanakkale Boğazı) kıyılarına, M.Ö. 204 yılı başında Karia'daki Iasos'a (Kuren) saldırmış, M.Ö. 202 yılında Kios (Gemlik) ve Myrleia'yı (Mudanya) ele geçirip tahrip ettikten sonra her ikisini de kayırbiraderi Bithynia kralı I. Prusias'a vermiştir. M.Ö. 201 yılı yaz mevsiminde Khios (Sakız) adası ve Erythrai (İldırı) arasında Pergamon-Rodos birleşik güçleriyle bir deniz savaşı yapmış, ardından Pergamon krallığına saldırarak, bu şehri ve Pergamon'dan bağımsız bir şehir devleti olan Thyateira'yı (Akhisar) acımasızca tahrip etmiştir. Lade adasında bir Rodos donanmasını yenilgiye uğrattıktan sonra, Miletos (Milet), Knidos (Datça) ve Stratonikeia (Eskihisar), Magnesia ad Maeandrum (Ortaklar), Alabanda (Araphisar), Bargylia (Asarlık) ve Mylasa'yı (Milas) ele geçirmiştir. M.Ö. 200 yılı başlarında Makedonya'ya geri dönmüştür. V. Philippos'un M.Ö. 205-200 yılları arasında batı Anadolu ve Ege'ye yapmış olduğu seferlerin ayrıntıları konusunda bkz. M. Holleaux, "Rome and Makedon: Philip Against the Romans" *C.A.H.*, c. VIII, s.151-155. Malay, *Pergamon*, s.39-40. Magie, *RRAM*, c.I, s.13 vd. c.II, s.746-750 n. 36-41.

⁹ Liv. 31.2.1. Polyb. 16.24.3.

kralı III. Antiokhos arasında gerçekleşmiş olan sözde gizli antlaşmayı ihbar etmişlerdir. Rodos'lu elçiler tarafından uydurulan ve Pergamon elçileri tarafından desteklenen bu iddiaya göre Mısır kralı IV. Ptolemaios'un ölmesi üzerine yerine geçecek oğlunun küçük yaşta olmasını fırsat olarak değerlendiren III. Antiokhos ve V. Philippos, Mısır krallığını paylaşmayı planlamışlardır. Bu plana göre Anadolu'nun batısındaki ve Ege adalarındaki Mısır'a bağlı şehir devletleri V. Philippos'a bırakılacaktır¹⁰.

Hannibal savaşından henüz çıkmış olan ve Doğu'da hâlâ ciddi bir tehdit olarak duran V. Philippos'a karşı duyarlılığını koruyan Roma'lı senatörler, Pergamon ve Rodos elçilerine olumlu ya da olumsuz bir cevap vermekten kaçınmalarına rağmen, doğudaki iki büyük kralın birleşerek İtalya'yı istila edebileceğinden korkmuşlardır. Bu nedenle Anadolu'yu ilgilendiren sorunlara ilk kez doğrudan ancak diplomasi çerçevesinde müdahaleye karar vermişlerdir. İlk adım V. Philippos'un gücünü kırmayı yönelik olmuştur. Grek şehir devletlerinde Makedonya kralına karşı bir düşmanlık uyandırmak ve III. Antiokhos ile IV. Ptolemaios arasında devam etmekte olan savaşa görünüşte arabulucu olmak, gerçekte ise V. Philippos ile ilerde yapacağı bir savaşta III. Antiokhos'un rakip tarafla ittifak yapma ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla üç kişiden oluşan bir elçilik atamışlardır. M.Ö. 201 yılı sonlarında Roma'dan ayrılmış olan elçiler¹¹, M.Ö. 200 yılı başında Atina'ya varmışlardır. Burada Pergamon kralı I. Attalos ile görüşen elçiler¹² daha sonra V. Philippos'un bir generali ile biraraya gelerek, ondan Roma'nın talebini krala iletmesini istemişlerdir. Roma'nın talebine göre, V. Philippos Hellenler'den herhangi biriyle savaşmaktan kaçınacak ve I. Attalos'a verilmesi gereken savaş tazminatını tarafsız bir hakemin kararına bırakacaktır¹³.

Roma, Makedonya kralına iletmiş olduğu bu taleplerle Phoenike antlaşmasından beş yıl sonra Anadolu'da bir müttefiki olduğunu hatırlamakla kalmamış, aynı zamanda ilk kez Büyük İskender'in haleflerinden (diadokh) olan Antigonos'un kullanmış olduğu Grek şehirlerinin özgürlüğü idealini¹⁴ yaşatarak İlium'un yanısıra Anadolu'nun

¹⁰ Polyb. 3.2.8; 15.20.1 vd. Liv. 31.14.5. Appianus, *Mac.* 4.1. Justinus, 30.2.8. D. Magie, "The Agreement Between Philip V and Antiochus III for the Partition of the Egyptian Empire" *JRS*, 28 (1939), s. 32 vd., *RRAM*, c.I I, s. 750 n.42. Holleaux, *C.A.H.*, c. VIII, s. 155 vd.

¹¹ Polyb. 16.27; 16.34.1-7. Valerius Maximus, 6.6.1. App. *Mac.* 4. Liv. 31.12.1 vd. Livius bu elçilerin Roma'dan ayrılış yılını yanlış tarihlendirdiği gibi, onların üstlendikleri görevi de yetersiz tanımlamıştır: "ut ... gratias agerent regi (V. Ptolemaios), quod in rebus dubiis... in fide mandisset, et peterent ut, si coacti iniuriis bellum adversus Philippum suscepisset, pristinum animum erga populum romanum conservaret". Ayrıca bkz. Holleaux, *C.A.H.*, c. VIII, s.161 vd., Walbank, *Philip V*, s. 128 vd. E.V. Hansen, *The Attalids of Pergamon*, London, 1971, s.56 vd. Magie, *RRAM*, c. II, s. 751 n.44

¹² Polyb. 16.24; 16.25 vd. Liv. 31.18.1 vd.

¹³ Polyb. 16.27.2: τῶν μὲν Ἑλλήνων μηδενὶ πολεμῆν, τῶν δὲ γεγονότων εἰς Ἄτταλον ἀδικημάτων δίκας ὑπέχειν ἐν ἴσῳ κριτηρίῳ.

¹⁴ A.M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Ankara, 1971, s. 462 vd. F. W. Walbank, *The Hellenistik World*, Cambridge, 1981, s. 51 vd. ve 233

batusındaki diğer Grek şehirlerinin özgürlüklerini koruyabileceği yönünde bir eğilimi ortaya koymuştur¹⁵.

Atina'dan kral III. Antiokhos ile görüşmek üzere doğuya doğru hareket eden elçiler, M.Ö. 200 yılı yaz mevsimi sonlarında Rodos'a vardıklarında, V. Philippos'un Roma'nın taleplerini bilmezlikten gelerek Mısır'a bağlı bir Grek şehri olan Abydos'u (Nara Burnu) kuşatmış olduğunu öğrenmişlerdir. Bu haber, elçilerin önceki taleplerine göre çok daha sert bir talepte bulunmalarına neden olmuştur. Nitekim elçilerden M. Aemilius Lepidus, Roma'nın talebini bizzat kralın kendisine iletmek için görevlendirilmiştir. Kuşatma sırasında Abydos'a varan Lepidus, Roma'nın taleplerini bir ultimatom şeklinde krala sunmuştur. Ondand her türlü saldırıyı derhal durdurmasını, kral V. Ptolemaios'a ait her hangi bir yeri kuşatmaktan vazgeçmesini, I. Attalos'un her türlü zararını tazmin etmesini istemiştir. Bu ultimatom bir savaş ilanı değilse de, bir savaş nedenini açıkça ortaya koymuştur. Makedonya kralının Romalılar'dan Phoenike antlaşmasına bağlı kalmalarını isteyerek, ultimatomla kayıtsız kalması ve kuşatmaya devam ederek diplomasiyi tıkaması, Roma'yı savaşa zorlamıştır¹⁶. Pergamon kralının, Kyzikos'un (Balkız) ve Rodoslular'ın desteğine rağmen Abydos'un M.Ö. 200 yılı sonbaharında V. Philippos'un eline geçmesi ve Roma ordusunun Yunanistan'a girmesiyle II. Makedonya savaşı başlamıştır¹⁷. Böylece Pergamon kralının ve Rodos'un M.Ö. 201 yılında Roma'ya göndermiş olduğu elçiler amaçlarına ulaşmışlardır.

II. Makedonya savaşının çıkmasında büyük sorumluluğu bulunan Pergamon kralı I. Attalos, savaş süresince Roma'ya tüm gücüyle destek vermiştir¹⁸. M.Ö. 198 yılında konsül seçilen ve Roma ordusunun komutanlığına getirilen Flamininus karşısında üst üste yenilgiler alan Makedonya kralı, barış istemek zorunda kalmış ve M.Ö. 198 yılı Kasım ayında barış koşulları görüşülmek üzere Yunanistan'ın Nikeia şehrinde bir konferans düzenlenmiştir. Anadolu'dan yalnızca I. Attalos'un katıldığı konferansın ilk gününde alınan kararlar, bazı küçük ayrıntılar dışında taraflarca kabul edilmiştir. Ancak ertesi gün batı Anadolu'daki Iasos ve Bargylia ile Yunanistan'daki bazı şehirler konusunda çıkan anlaşmazlık, Nikeia konferansını sonuçsuz kılmıştır. Görüşmelere kısa

¹⁵ Elçilerin taleplerindeki "Hellenes" kelimesinin yalnızca Yunanistan'daki Grek şehirlerini mi yoksa bütün Grek şehirlerini mi kastedmiş olduğu açık açık değildir. Bu konuda bkz. E. Bikeran, *Les preliminaires de la seconde guerre de Makedonie, la paix de Phoinike*, *Revue Philologique*, LXI (1935), s.75. Magie, *RRAM*, c.II, s.751 vd. n. 44. "Hellenes" kelimesinin bütün Grek şehirlerini kapsadığı olasılığı çok fazladır. Nitekim sonraki gelişmeler buna işaret etmektedir. En azından elçiler böyle kapsamı tam olarak belirtilmeyen bir kelime kullanarak, diplomatik girişimlerinin sonucuna göre hareket etmeyi planlamış olabilirler. Ancak Philippos'un bu taleplerine kayıtsız kalarak Romalılar'ın gururunu kırmış olması, savaşın daha erken başlamasına yol açmıştır.

¹⁶ Polyb. 16.34.1-7. Diodoros, 28.6. Liv. 31.18.

¹⁷ Roma ordusu M.Ö. 200 yılı Eylül ayında Yunanistan'ın Epeiros bölgesine girmiştir. Roma'nın savaşa giriş nedeni ve savaşın ayrıntıları konusunda bkz. Walbank. *Philip V*, s.127-130 ve 317 vd. Holleaux, *C.A.H.*, c. VIII, s.156-173. H. Demircioğlu, *Roma Tarihi*, Ankara, 1987, c.1, s.305-314.

¹⁸ Pergamon kralı I. Attalos'un II. Makedonya savaşındaki başarılı seferleri konusunda bkz. Liv. 31.28.45; 32.16.6 vd. 32.19.3. vd. Hansen, *Attalids*, s.59 vd. Malay, *Pergamon*, s.39-46.

III. Makedonya Savaşına Kadar Roma'nın Anadolu Politikası

bir süre sonra tüm tarafların katılımıyla Roma senatosunda devam edilmiştir. Nikeia'daki taleplerin senatoda da aynen tekrarlanması ve Philippos'un elçilerinin bu talepleri kabul etme yetkilerinin olmadığını söylemeleri üzerine barış gerçekleşmemiştir. Flamininus'un bütün Yunanistan, kral tarafından boşaltılmadıkça, görüşmelerin yinelenmeyeceğini ilan etmesiyle savaşa devam edilmiştir. M.Ö. 197 yılı Haziran ayında Tessalya'nın Kynoskephalai (Köpek Adaları) mevkinde yapılan meydan savaşında Roma ordusu büyük bir zafer kazanmış ve kral V. Philippos, Nikeia konferansında teklif edilen barış koşullarını kabul ettiğini Flamininus'a bildirmiştir¹⁹.

Proconsul Flamininus ve V. Philippos'un görüşmeleri sonucunda alınan ilke kararları, M.Ö. 197 yılı sonlarında Roma'da Halk meclisinde görüşülmüş ve oy birliği ile barış onaylanmıştır. Daha sonra nihai maddeler senato kararı (senatus consultum) olarak çıkarılıp meşrulaştırılmıştır. Senato kararının V. Philippos'a tebliğ edilmesi ve Roma'nın barış sonrası tutumunun Yunanistan'da duyurulması görevi senatonun atamış olduğu on kişilik elçiler kuruluna (decem legati) verilmiştir. Bu kurul görev süresi bir yıl daha uzatılmış olan Proconsul Flamininus ile buluşmak üzere M.Ö. 196 yılı Mayıs ayında Yunanistan'daki Eleiteia şehrine gelmiştir²⁰. Elçilerin burada ilan ettikleri senato kararı, Makedonya kralının Anadolu ile bağına tamamen koparmıştır²¹.

Makedonya kralının müttefiki olarak savaşta yer almış olan Bithynia kralı I. Prusias'ın, Makedonya kralı tarafından kendisine M.Ö. 202 yılında verilmiş olan Kios'un özgürlüğünün tanınması²² dışında kaybı olmamıştır. Savaş başlamadan önceki sınırını koruduğu, hatta savaş öncesi V. Philippos sayesinde ele geçirmiş olduğu yerlerin çoğuna dokunulmamış olduğu, Kios ile aynı zamanda kendisine verilmiş olan Myrleia'nın²³ iadesi konusunda herhangi bir kaydın barış antlaşmasında yer almamış olmasından anlaşılmaktadır.

¹⁹ Nikeia konferansının ilk gününde alınan kararlara göre, Makedonya kralı V. Philippos, Khios savaşında ele geçirmiş olduğu gemileri ve tüm mürettebatı geri verecek, Pergamon kuşatması sırasında tahrip ettiği Athena Nikophoros ve Aphrodite tapınaklarını onaracak, Mısır kralı Ptolemaios'un Anadolu'daki ve Ege'deki egemenlik haklarına saygı gösterecektir. Polyb. 18.2.2 vd.; 18.6.2 vd. Liv. 32.33.5; 32.34.8 vd. Holleaux, *C.A.H.*, c.VIII, s.180. Walbank, *Philip V*, s.321. Magie, *RRAM*, c.II, s.753 n.46. Kynoskephalai zaferi ve T.Q. Flamininus'un Yunanistan'daki diplomatik faaliyetleri konusunda bkz. Polyb. 18.18-27; 18.33-34; 18.36-39. Liv. 31.1-15; 31.24.3-7; 31.27-29. App. *Mac.* 8 ve 9. Justin. 30.4.8-16. Holleaux, *C.A.H.*, c.VIII, s.171 vd. Demircioğlu, *a.g.e.*, s.312.

²⁰ T.Q. Flamininus'un proconsul olarak görevine devam etmesi konusunda bkz. Liv. 33.25.11. On kişilik elçiler kurulunun atanması konusunda bkz. Polyb. 18.42.5. Liv. 33.24.7. Flamininus ve elçiler kurulunun Eleiteia'da ilan ettikleri senato kararlarının ve ünlü Korinthos ilanının ayrıntıları hakkında bkz. Polyb. 18.43-47. Liv. 33.30.1-7. Holleaux, *C.A.H.*, c. VIII, s.182.

²¹ Liv. 33.30.2-3: "... ut omnes Graecorum civitates, quae in Europa quaeque in Asia essent, libertatem ac suas haberent leges: quae earum sub ducione Philippi fuisset, praesidia ex iis Philippus deduceret, vacuasque traderet Romanis ante Istmiorum tempus" Barış antlaşması Korinthos'tan sonra Tessalya'nın Tempe şehrinde yapılan toplantıda Philippos tarafından onaylanmış ve savaş resmen sona ermiştir. Liv. 33.35.

²² Liv. 33.30.4: "...de Cianorum libertate Quinctium Prusiae, Bithyniarum regi, scribere quid senatus et decem legati placuisset".

²³ Bkz. n.8.

Savaşın doğrudan tarafı ve savaş süresince Roma'ya sadakatla bağlı, dost ve müttefik Pergamon kralı için barış koşulları cömertçe olmamıştır. Pergamon kralının tek kazancı, filler ve Aigina adasıdır²⁴. M.Ö. 205 yılından itibaren Pergamon-Roma arasındaki dostluğun giderek geliştiği görülmekle birlikte, bu dostluğun Roma senatörleri tarafından fazla ciddiye alınmış olduğu söylenemez. M.Ö. 198 yılında Pergamon kralı, Suriye kralı III. Antiokhos'tan şikayetçi olmuş, ancak senato kralın III. Antiokhos'a karşı savaşı hedefleyen önerilerine itibar etmemiştir. Diğer taraftan Roma'nın soruna çözüm getirmiş olduğu da bir gerçektir²⁵. M.Ö. 196 yılı baharındaki Korinthos toplantısında, Romalı elçiler kurulu tarafından Pergamon kralı II. Eumenes'e verilen Yunanistan'daki Oreos ve Eretria şehirleri, aynı yıl senato tarafından geri alınarak özgür ilan edilmiştir²⁶. Oysa V. Philippos'un daha önce ele geçirmiş olduğu Stratonikeia ile Karia'nın diğer şehirleri, barış antlaşmasıyla Rodos'a bırakılmıştır²⁷.

V. Philippos ile yapılan barış antlaşması hükümlerinin başlangıcında, Anadolu'daki tüm Grek şehirlerinin özgür olacakları ve kendi yasalarını kullanacakları ifadesi yer aldığı halde²⁸, Mısır kralı V. Ptolemaios'a bağlı Karia şehirleri Euromos (Ayaklı), Pedesa (Karacahisar), Bargylia (Asarlık), İasos ve Hellespontos'daki Abydos şehirlerinin özellikle özgür ilan edilmeleri²⁹, muhtemelen Makedonya kralı V. Philippos'a karşı Grek şehirlerinin özgürlüğü konusunun ötesinde, Suriye kralına karşı alınmış bir önlemdir. Çünkü Kynoskephalai zaferinden hemen sonra Karia seferine başlamış olan III. Antiokhos³⁰, Roma'yı korkutmaya başlamıştır. Roma bu madde ile bu zamana kadar aralarında hiç bir sorun olmayan Suriye kralına karşı tavrını ilk kez bu şekilde ortaya koyarken, yine ilk kez Anadolu'daki bir krala karşı dış politika üretmeye başlamıştır.

III. Antiokhos M.Ö. 202 yılından M.Ö.198 yılına kadar Beşinci Suriye seferiyle meşgul olduğundan³¹ Anadolu'da gelişen olaylara taraf olamamıştır. M.Ö. 200 yılı Eylül ayında Rodos'ta bulunan Romalı elçiler, senatonun kendilerine verdiği görevi tamamlamak üzere, muhtemelen birkaç ay sonra Suriye'ye varmışlardır³². Bu elçiler sayesinde Roma, Anadolu'da egemenlik kurmaya çalışan Hellenistik kralların en güçlüsü III. Antiokhos ile ilk kez doğrudan siyasi ilişki kurmuştur. Romalı elçilerin kral III. Antiokhos ile neler konuştuğunu bilmiyoruz. Ancak III. Makedonya savaşının başlamış olduğu göz önünde bulundurulursa, onların Suriye kralını kızdıracak bir tavır

²⁴ Liv. 33.30.10-11: "...Attalo absenti Aeginam insulam elephantosque dono, nec cum Eumene Attali filio novus is tum rex erat bellum gereret".

²⁵ Romalılar Antiokhos'a bir elçilik göndererek onun Pergamon'a saldırmasını engellemişlerdir. Liv. 32.8.9-15 (M.Ö.198)

²⁶ Liv. 33.34.10

²⁷ Liv. 33.30.11: "...Rhodiis Stratoniceam Cariaeque alias urbes quas Philippus tenuisset".

²⁸ Bkz. n.21

²⁹ Liv. 33.30.3: "(Philippus) deduceret et ex iis, quae in Asia essent, Euromo Pedasisque Bargyliis et Iaso et Myrina et Abydo eas quoque enim placere liberas esse"

³⁰ Bkz. Magie, RAM. c.I, s.17.

³¹ III. Antiokhos'un Suriye savaşı konusunda bkz. Holleaux, C.A.H., c.VIII. s.148-155. Walbank, *Hellenistik World*, s.102-104 ve 124

³² Poly. 16.27.5; 16.34.2. Liv. 31.18.1; 33.19.2. Justin. 30.3.3-4

sergilememeye özen göstermiş olduklarını tahmin etmek güç olmaz. Roma'lı elçiler, iki kral arasında arabulucu rolünü üstlenirken muhtemelen gerçek niyetlerini gizlemişler ve III. Antiokhos'un Mısır kralına karşı savaşını anlayışla karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Krala senatonun iyi niyetini taahhüt ederlerken, Roma Cumhuriyeti'nin dostluğunu sunmuşlardır. Roma politikasının iki yüzlülüğünü ve elçilerin samimiysizliğini anlayamayan III. Antiokhos, Roma ile dost olmaktan memnun kalmış ve muhtemelen bu dostluğun kendisine sağlayacağı yararları düşünerek Kynoskephalai savaşı sonuna kadar vaktini cömertçe harcamıştır³³. Oysa Roma'nın Antiokhos'a karşı politikası geçici dostluk politikasıdır. Nitekim Mısır'a ait Anadolu topraklarını V. Philippos'a karşı savunurken Mısır kralının kendisini III. Antiokhos karşısında yalnız bırakması, Roma'nın Suriye kralına karşı geçici dostluk politikası takip ettiğini gösteren açık bir çelişkidir.

Pergamon kralı I. Attalos ve Rodos elçilerinin M.Ö. 201 yılı sonbaharında Roma'yı savaşa sokmak amacıyla uydurdukları gizli antlaşma³⁴ dışında, III. Antiokhos'un Roma ile dostluğunda kuşku duyulacak hiç bir kayıt yoktur. M.Ö. 198 yılında elçilerini Roma'ya göndermiş olan I. Attalos, onlar aracılığı ile kendisinin Yunanistan'da olmasını fırsat olarak değerlendiren III. Antiokhos'un Pergamon krallığına saldırı düzenleyeceğinden şikayetçi olmuş ve bu saldırının önlenmesi amacıyla ya ülkesini savunabilmesi için kendisine izin verilmesini ya da Roma'nın Pergamon'a yardımcı kuvvetler göndermesini senatörlerden istemiştir. Ancak Pergamon kralının isteğinin hiç birisini yerine getirmeyen senatörler, III. Antiokhos'tan saldırıyı durdurmasını isteyeceklerine söz vermekle yetinmişlerdir. Senatörler sözlerini tutarak, Antiokhos'u Pergamon'a saldırmaktan vazgeçirmişlerdir. Pergamon kralı I. Attalos, Suriye kralının saldırısını engellemeyi başaran Romalı elçileri kutlamak için Romalılar'a altından bir çelenk armağan etmiştir³⁵. Bu olay Suriye kralının Roma Cumhuriyetinin dostluğunu önemseyişinin bir kanıtıdır. Aksi halde Roma'nın isteğini dikkate almayarak fırsatçı bir yaklaşım içerisinde olabilirdi.

M.Ö. 198 yılında Mısırlılar'ı Suriye'den attıktan sonra³⁶ savaş sırasında Anadolu'da kaybetmiş olduğu ata topraklarını yeniden ele geçirmek üzere harekete geçen III. Antiokhos, M.Ö. 197 yılı yaz mevsiminde iki cepheden batı Anadolu'ya hareket etmiştir. Ardys ve Mithridates adlarındaki iki komutanın emrine verilen bir ordu karadan Sardes'e hareket ederken, kendisi donanmayla denizden yola koyulmuş, Kilikya sahilindeki bazı şehirleri ele geçirmiştir³⁷. Side'nin güneyindeki Korekesion'a geldiğinde

³³ Holleaux, C.A.H., c. VIII s.105 vd.

³⁴ Bkz. s. 199 n.10

³⁵ Liv. 32.8.9-15; 32.27.1.

³⁶ III. Antiokhos, M.Ö. 198 yılında Koele Suriye'yi ele geçirerek beşinci Suriye savaşına son vermiştir. Liv. 33.19.8. Walbank, Hellenistik World, s.102-103 (M.Ö. 200). Magie, *RRAM*, c.II, s.753. n.48.

³⁷ Polyb. 18.48 A. Liv. 33.19.9-10 (Ardys ve Mithridates kralın oğulları olarak geçmektedir); 33.20.1-12. Kralın ele geçirdiği Kilikya şehirleri şunlardır: Zephyrium, Soli, Aphrodisias, Korykusus, Anemorium, Selinus, Korakesium. Ayrıca bkz. Magie, *RRAM*, c.I, s.278, c.II, s.1156 n.2 .

Rodoslularla karşılaşmıştır. Bu arada kralın Roma'ya göndermiş olduğu elçileri gelmişlerdir. Elçiler Kynoskephalai savaşından önce Roma'nın Makedonya kralına karşı Yunanistan'da kazanmış olduğu zaferleri kutlamak ve böylece muhtemelen Roma'nın dostluk konusundaki tutumundan emin olmak, kralın Anadolu'da yapacağı faaliyetleri Roma'nın onaylayıp onaylamadığını anlamak istemişlerdir. Görünüşte kral amacına ulaşmıştır. Çünkü Rodoslularla karşılaştığı zaman Roma'dan dönmüş olan elçiler, Romalılar'ın övgü dolu mesajlarını krala iletmişlerdir. Ayrıca kendisini engellemek isteyen Rodoslular'a, Roma ile dostluğunu Roma'nın müttefikleriyle savaşarak bozmak istemediğini ifade etmiştir. Bu zamanda kral Roma'nın dostluğuna önem vermekte ve kesinlikle bu dostluğun samimiyetinden kuşku duymamaktadır. Oysa Roma'nın dostluk konusunda samimi olmadığı Livius tarafından açıkça ifade edilmiştir³⁸.

Roma'nın Kynoskephalai zaferinden önce Makedonya kralına karşı Yunanistan'da kazanmış olduğu başarılar, Cumhuriyetin Anadolu'daki Grek şehirlerinin özgürlüğünün koruyucusu olacağı yönünde bir ümidin doğmasına yol açmıştır. Kynoskephalai zaferi bu ümidi daha fazla artırmıştır. V. Philippos ile yapılan barış antlaşması ve Romalı komutan Flaminius ile elçiler kurulunun Korinthos'ta düzenlemiş oldukları konferans, bu ümidi beslemiştir. Lampsakos (Lapseki), Smyrna (İzmir) ve Alexandria Troas'ın (Eski İstanbul), III. Antiokhos'un özgürlük önerilerini reddetmelerinin ve onun saldırılarına direnmelerinin asıl nedeni Roma'ya güvenmeleridir³⁹. Kralın Lykia sahil şehirlerini ele geçirmesiyle⁴⁰, tehlikenin farkına varan Lampsakoslular M.Ö. 197 yılında Roma'ya bir elçilik göndererek, İlium'dan sonra Roma ile doğrudan ilişkiye giren ikinci şehir olmuştur. V. Philippos ile yapılacak antlaşmada imza sahibi olarak yer almak, bir başka ifadeyle Roma'nın müttefiki olan bağımsız bir şehir devleti olarak tanınmak dileklerini, önce Ege denizindeki donanma komutanı Lucius Flaminius'a iletmiş, ardından Lampsakos'un ana şehri Phokaia'nın bir kolonisi ve aynı zamanda Roma'nın dostu ve müttefiki olan Massilia'nın (Marsilya) elçilerini de yanlarına alarak Roma'da senatoya sunmuşlardır. Lampsakos elçileri her iki başvuruda da samiyetle dinlenmiş ve memnuniyetle karşılanmış olmakla birlikte, onların dilekleri kabul edilmemiştir⁴¹.

Roma'ya güvenerek Suriye kralına karşı direnen Smyrna ve Alexandria Troas şehirleri, Makedonya kralı ile yapılan antlaşmadan önce, beklentilerini meşrulaştırmaya yönelik diplomatik girişimlerde bulunmamışlardır. Öteyandan Smyrna barış antlaşmasının imzalanmasından sonra, M.Ö. 195 yılında Roma şehrini (Urbs Roma)

³⁸ Liv. 33.20.8-9: "nam Romanarum amicitiam se non violaturum, agumento et suam recentem ad eos legationem esse et senatus honorificia in se decreta responsaque. Tum forte legati redierant ab Roma comiter auditi dimissique, ut tempas postulabat, incerto adhuc adversus Philippum eventu belli". Liv. 33.34.2-3: "primi omnium regis Antiochi vocati legati sunt, iis eadem fere quae Romae egerant verba sine fide rerum iactantibus nihil iam perlexe, ut ante, cum dubiae res incolumi philippo erant..."

³⁹ Bkz. s n. 45.

⁴⁰ III. Antiokhos'a teslim olan Lykia şehirleri şunlardır: Korykos, Andriake, Limyra, Patara, Xantos.

⁴¹ Lampsakoslular'ın Roma'nın dostluğunu alma konusundaki girişimleri için bkz. Magie, *RRAM*, c. I, s.105 vd. , c.II, s.745 n.35, s.947 n.51.

koruyucu tanrıça ilan ederek, onun için bir tapınak yaptırmıştır⁴². Böylece Smyrna, Roma'nın dostluğunu kazanmış ve özgürlüğünü Roma'nın koruması altına alan İlium'dan sonra ikinci şehir olmuştur.

Roma'nın Makedonya kralına karşı Yunanistan'da kullanmış olduğu Grek şehirlerinin özgürlüğü ideali, Suriye kralını endişelendirmiştir. Kralın daha Kilikya'da iken Roma'ya göndermiş olduğu elçilik, bu endişenin ürünüdür⁴³. Zira Lampsakos'un Roma senatosuna elçiler göndererek özgürlüğünü Roma'nın korumasına almak istediğini öğrenmiştir. Kralın elçilerinin Roma'da nazikçe dinlenmiş olması ve senatörlerin kral için övücü sözler söylemiş olmaları gerçekte Roma'nın baştan beri uygulamaya devam ettiği geçici dostluk politikasının bir gereğidir. Nitekim Kynoskephalai savaşını duyan Roma'nın müttefiki Rodoslular, Mısır kralına bağlı Karia şehirleri Kaunos (Dalyan), Myndus (Gümüşlük) ve Halikarnassos (Bodrum) şehirlerini özgür ilan etmişlerdir⁴⁴. Smyrna, Lampsakos ve Alexandria Troas, Rodoslular'ın yardımıyla krala teslim olmayı reddederek, direnişlerini sürdürmüşlerdir⁴⁵.

Romalılar, V. Philippos ile yapılan barış antlaşmasına V. Ptolemaios'a ait Karia şehirleriyle ilgili özel bir madde koyarak, Suriye kralına karşı Anadolu'daki Grek şehirlerinin özgürlüğünün koruyucusu olacağı yönünde bir iradeyi ortaya koymuşlardır⁴⁶. Ancak bu iradenin resmîyet kazanması, Flamininus ve elçiler kurulunun (decem legati) M.Ö. 196 yılı yazı başlarında Korinthos'ta düzenledikleri Konferansta gerçekleşmiştir. Konferansa katılan kralın elçileri, V. Philippos'a ve V. Ptolemaios'a ait olan Anadolu'nun batısındaki tüm Grek şehirlerinden III. Antiokhos'un elini çekmesi ve onlara saldırmaması, her şeyden evvel şahsen ya da ordusunu göndererek Avrupa'ya geçmemesi söylenerek açıkça uyarılmıştır⁴⁷.

⁴² Tacitus, *Ann.* 4.56.1 (M.S. 26). Urbs Roma kültü ilk kez Smyrna tarafından icat edilmiştir. Smyrna'nın Roma ile bu zamandaki ilişkileri konusunda ve Urbs Roma kültü ile ilgili kaynaklar için bkz. D. Magie, "Rome and the City-States of Western Asia Minor from 200 to 133 B. C." *Anatolian Studies presented to William Hepburn Buckler*, Manchester, 1939, s.167 n. 1.

⁴³ Bkz. s. 204 n. 38.

⁴⁴ Liv. 23.20.10 vd. Magie, *RRAM*, c. I, s. 17.

⁴⁵ Liv. 33.38.3: "Zmyrna et Lampsacus libertatem usurpabant..." Burada Antiokhos'a karşı direnmiş olan Alexandria Troas'tan söz edilmemiştir. Ancak Livius'un M. Ö. 192 yılı olaylarını anlattığı bir yerde Smyrna ve Lampsacus ile birlikte Antiokhos'a karşı direnen üçüncü şehir olarak ifade edilmiştir. Liv. 35.42.2: "tres eum (Antiochum) civitates, Zmyrna et Alexandria Troas et Lampsacus, quas neque vi expugnare ad eam diem poterat neque condicionibus in amicitiam perlicere..." Ayrıca bkz. Magie, *RRAM*, c. II, s. 947 n. 52.

⁴⁶ Bkz. s. 226 n. 29: Eleteia'da senato kararını ilan eden elçiler kurulu (Liv. 33.30 vd.) daha sonra Korinthos'a geçmişlerdir. Liv. 33.31.7: "ab Elatia profectus Quinctius Anticyram cum decem legatis, inde Corinthum traiecit".

⁴⁷ Liv. 33.34.1 - 5: "...Quinctius et decem legati legationes regum gentiumque audivere. Primi omnium regis Antiochi vocati legati sunt... sed aperte denuntiatum, ut excederet Asiae urbibus quae Philippi aut Ptolomaei regum fuissent, abstineret liberis civitatibus, ne quam lacerasset armis: et in pace et in libertate debere omnes ubique Graecas. Ante omnia denuntiatum ne in Europam aut ipse transiret aut copias traiceret".

Grek şehirlerinin özgürlüklerinin koruyucusu olarak ortaya çıkan Roma'nın Suriye kralına karşı geçici dostluk politikasını bırakıp, ilk kez düşmanca bir tavır takındığı görülmektedir. Ancak Roma'nın kendisini Grek şehirlerinin koruyucusu olarak ilan etmesinde, en azından Suriye kralına savaş ilan etmiş olduğu M.Ö. 192 yılına kadar samimi olduğuna inanmak güçtür. Nitekim Korinthos'tan görev paylaşımı yaparak ayrılan elçilerden Lentulus'un V. Philippos ile yapılan barış antlaşmasında özgür ilan edilmiş olan Anadolu şehirlerinin özgürlüklerini tanzim etmek amacıyla Bargylia'ya gittiği bilinmekte⁴⁸, ancak ne Bargylia'nın ne de diğer Karia şehirleri Euromos (Ayaklı), Pedasa (Karacahisar), İasos, ve Hellepontos'daki Abydos'un özgürlüğü konusunda herhangi bir şey yapılmıştır. Abydos zaten Suriye kralı tarafından işgal edilmiş⁴⁹, İasos bu zamanda ya da daha önce özerkliğinin (autonomous) ve demorasisinin korunması koşuluyla III. Antiokhos'a kapılarını açmıştır⁵⁰. Öteyandan Kynoskephalai savaşından önce özgürlüğüne dokunulmayacağı koşuluyla krala kapılarını açan bir başka Karia şehri Alabanda (Araphisar), Romalı elçilerin Eleiteia'da ilan ettikleri senato kararında yer almamıştır⁵¹.

Roma Cumhuriyetinin Anadolu'daki Grek şehirlerinin özgürlüklerinin koruyucusu olma iddiasında samimi olmadığı en açık şekilde M.Ö. 196 yılında gerçekleşen Lysimakheia konferansında görülmektedir. Suriye kralı III. Antiokhos, Lysimakheia şehrine gelmiş olan Romalı elçileri dostça karşılamıştır⁵². Ancak sakin başlayan konferans giderek sertleşmiş, konferansa katılan Lampsakos ve Smyrna şehirlerinin özgürlükleri konusunda kral karşıtı tutumları, kralı kızdırmıştır. Mısır kralı Ptolemaios'un öldüğü söylentisi üzerine dağılmış olan konferansta Romalı elçiler, kendilerini rahatsız eden sorunun kralın Anadolu'daki eylemleri değil, Avrupa'ya geçmesi olduğunu açıkça itiraf etmişlerdir. Romalılar'ın itirafı, krala diplomatik bir üstünlük kazandırmış ve onu rahatlatmıştır. Bu itiraftan cesaret alan kral, Makedonya imparatorluğunun meşru mirascısının kendisi olduğunu ileri sürerek Trakya ve Yunanistan üzerinde hakkı olduğunu iddia etmiştir⁵³.

⁴⁸ Liv. 33.35.1-3: "Dimisso conventu decem legati partiti munia inter se ad liberandas suae quisque regionis civitates diceserunt, P. Lentulus Bargylia... P. Vilius et L. Terentias ad regem Antiochum" Ayrıca bkz. Polyb. 18.48.2; 18.56.2. Plut. *Flam.* 12.1

⁴⁹ Polyb. 18.41.A2. App. *Syr.* 1. Liv. 33.38.2 vd. Magie, *Anatolian Studies.*, s. 164. kral III. Antiokhos, M. Ö. 197 yılı sonunda ele geçirdiği Ephesus'tan hareket ettikten sonra, bir çok batı Anadolu şehrini teslim almış ve ardından Hellepontos'a geçerek Abydos'u ele geçirmiştir (M. Ö. 196). Ayrıca bkz. Holleaux, *C. A. H.*, c. 8, s. 179

⁵⁰ *Oriens Graeci Inscriptiones Selectae* (OGIS), ed. M. Dittenberger, 1903, 1905, I/237. Magie, *gös. yer.*

⁵¹ OGIS, 234. Romalı elçilerin ilan ettiği senato kararı için bkz.yuk. s. 201 vd., n. 20-29

⁵² Lysimakheia konferasına dört Romalı elçi katılmıştır. Bunlardan birisi senatonun daha önce Suriye'deki Antiokhos'a göndermiş olduğu L.Cornelius Lentulus (liv. 33.39.1-2; 33.41.1. Polyb. 18.49.3). İkincisi Korinthos'daki konferans sonunda Bargylia'ya giden P. Cornelius Lentulus (Polyb. 18.42.2; 18.50.2; Liv. 33.39.2) ve diğerleri Korinthos'daki konferanstan sonra doğrudan Suriye kralına gönderilmiş olan P. Villius Tappulus ve L. Terentius'tur (Polyb. 18.48.3; 18.50.3; Liv. 33.35.2; 33.29.2).

⁵³ M. Ö. 196 yılında Romalı elçilerle Suriye kralı III. Antiokhos arasında gerçekleşen Lysimakheia konferansının ayıntılı hakkında bkz. Polyb. 18.50-52; Liv. 33.39-40; App. *Syr.* 3; Diod. 28.14; Holleaux, *C. A. H.*, c. VIII, s. 186 vd.

Lysimakheia konferansındaki görüşmelerin yarıda kesilmesi, Suriye kralı ile Roma arasındaki sorunları çözümsüz bırakmıştır. Öteyandan Lysimakheia'daki çözümsüzlük, Suriye kralı ile Roma Cumhuriyeti arasında meydana gelecek savaşta engelleyecek bir uzlaşma noktasını belirginleştirmiştir. Bu uzlaşma noktası Roma'nın Avrupa üzerindeki egemenliğini Suriye kralının tanıması, Suriye kralının Anadolu üzerindeki egemenliğini Roma'nın tanımasıdır. Suriye kralı III. Antiokhos, M.Ö. 196 yılı sonunda henüz Korinthos'tan ayrılmamış olan proconsul Flamininus'a elçiler göndererek Lysimakheia'daki taleplerini yinelemiştir. Flamininus, Roma halkı adına karar verme yetkisinin olmadığını söyleyerek, elçilerin Roma'ya gidip senatoya başvurmaları gerektiğini belirtmiştir⁵⁴. Flamininus'un bu tutumu, Roma'nın dış politikadaki geleneksel ihtiyatını yansıttığı gibi savaşa yol açacak diplomatik bir hata yapmaktan kaçındığını, sorunu meşru zemin dışına çıkırmayarak inisiyatifini Roma'nın elinde tutmak istediğini göstermektedir. Ancak Suriye kralı Roma'ya elçilik göndermemiştir. Kralın M.Ö. 193 yılında Trakya'ya geçip Roma'ya elçilik gönderdiği zamana kadar geçen üç yıllık süre içerisinde, Roma muhtemelen Lysimakheia'da ortaya çıkan uzlaşma noktasının korunmasını istemiş ve bu yönde politika takip etmiştir. Kralın M.Ö. 193 yılı başında Roma'ya göndermiş olduğu Minippus ve Hegesinaks başkanlığındaki elçileri, Flamininus tarafından karşılanmıştır. Minippus, kral adına dostluk istemeye geldiklerini ve antlaşma türleri hakkındaki görüşlerini söyledikten sonra, Anadolu'yu ilgilendiren sorunlara Roma'nın müdahale etme hakkının olmadığını, dahası yalnızca Anadolu'daki şehirlerin değil, kralın meşru mirascısı olduğu Trakya şehirlerinin de özgürlüklerini yalnızca kraldan almaları gerektiğini savunmuştur⁵⁵. Bu arada Suriye kralı, Roma'nın M.Ö. 196 yılındaki senato kararına rağmen ordusuyla Trakya'ya geçmiştir. Bir taraftan dostluk görüşmesi yapmak üzere elçiler gönderirken diğer taraftan Trakya'ya giren Suriye kralı, Roma'ya karşı hiçbir yükümlülük duymadığını fiilen göstermiştir. Buna rağmen Roma'nın Lysimakheia'da ortaya çıkan uzlaşma noktasını diplomasiyle korumaya çalıştığı, Romalı senatör Flamininus'un kralın özel elçilerine vermiş olduğu şu cevaptan açıkça anlaşılmalıdır: "Eğer kral bizim (Romalıların) Anadolu'nun batısındaki (Asia) şehirleriyle ilgilenmemizi istemiyorsa, kendisi Avrupa'dan tamamen uzak dursun. Eğer Asia'daki sınırları içinde kalmaz da Avrupa'ya geçerse, o zaman Romalılar da Asia şehirleriyle mevcut dostlukları koruma ve yeni antlaşmalar yapma hakkına sahiptir"⁵⁶. Suriye kralının elçileriyle Flamininus arasındaki görüşmeler, daha önce Lysimakheia konferansına katılmış olan Romalı elçilerin kralla yeniden görüşmek üzere Anadolu'ya gönderilmesine karar verildikten sonra bitirilmiştir⁵⁷.

⁵⁴ Kralın elçileriyle T. Q. Flamininus arasındaki görüşmelerin ayrıntıları hakkında bkz. Liv. 34.57-58.

⁵⁵ Liv. 34.59.

⁵⁶ Liv. 34.58.2-4: "...si nos nihil quod ad urbes Asiae attinet curare velit, ut et ipse omni Europa abstineat; alteram, si se ille Asiae finibus non contineat et in Europam transcendat, ut et Romanis ius sit Asiae civitatum Amicitias et tueri quas habeant et novas complecti".

⁵⁷ Liv. 34.59.7-9.

Flamininus, Suriye kralının elçileriyle görüştüktan sonra Yunanistan ve Anadolu'dan gelen elçileri senatoya çağırmış ve onlara, "eğer III. Antiokhos Avrupa'dan çekilmezse, Roma halkının daha önce Makedonya kralı V. Philippos'a karşı Grek şehirlerinin özgürlüklerini nasıl savunduysa yine aynı cesaret ve sadakatla onların özgürlüklerini savunacağını" bildirmiştir⁵⁸. Flamininus'un Anadolu ve Yunanistan'dan gelen elçilere verdiği cevaptan görülceği gibi, Anadolu'daki Grek şehirlerinin özgürlüğü III. Antiokhos'un Avrupa'ya geçmesi durumunda bir anlam taşıyacaktır. Diğer taraftan aynı yıl senatonun Teos'tan (Sığacık) gelen bir elçileri kabul ederek Teoslular'ın özgürlüğünü kurayacağına söz vermesi⁵⁹, Grek şehirlerinin krala karşı direnişlerini muhafaza etmek ve kralın Trakya işgaline karşı bir misilleme yapmak olarak değerlendirilebilir.

Suriye kralı ile Roma arasındaki diplomatik girişimlerin son ikisi, M.Ö. 193 yılı yazında Anadolu'da gerçekleşmiştir⁶⁰. İlkinde kral ile daha önce Lysimakheia konferansına katılmış olan Romalı elçiler Apameia'da buluşmuşlardır⁶¹. Apameia'daki toplantı, kralın Roma'ya göndermiş olduğu elçilerle Flamininus arasındaki görüşmeler çerçevesinde yapılmıştır. Kralın oğlu Antiokhos'un ölmüş olduğu haberi üzerine görüşmelerin yarıda kesildiği toplantıda, kral muhtemelen Anadolu'daki Grek şehirleriyle Güney İtalya ve Sicilya'daki Grek şehirlerini kıysılayarak Romalı elçileri zor duruma düşürmüştür. Bu nedenle Romalılar kralın iddialarını cevaplamak için ikinci bir heyet göndermek ihtiyacını duymuşlardır. Ephesus'ta yapılan son toplantıya kral bizzat kendisi katılmayarak, Apameia'da elde ettiği diplomatik üstünlüğü kaybetmek istemediği için özel temsilci göndermiştir. Bu temsilci zamanın hatiplerinden bir Grek şehri vatandaşı Minnio'dur ve bu yönüyle tarafsız bir konum arz etmektedir. Minnio, Romalılar'ın Grek şehirlerinin özgürlüğü gibi haklı bir ideali savunduklarını, ancak söyledikleriyle yaptıklarının çeliştiğini söyleyerek, Romalılar'ın savaş için bahane aradığını ima edip kralı özetle şöyle savunmuştur: Anadolu'daki Lampsakos, Smyrna, İonia ya da Aiolia'nın diğer şehirleri Grek şehirleri de, Romalılar'ın antlaşma gereği olarak zorla vergi ve gemi aldığı Güney İtalya'daki Neapolis, Rhegium, Terentium ve Sicilya'daki Syrakuzai ve diğer şehirler, Grek şehirleri değil mi... Romalılar onları nasıl silah gücüyle ele geçirdilerse, kral III. Antiokhos'un ataları da Anadolu'daki ve Trakya'daki Grek şehirlerini silah gücüyle ele geçirmişlerdir. Romalı elçi Sulpicius, Kralın özel elçisinin bu iddiaları karşısında, güney İtalya ve Sicilya'daki Grek şehirlerinin her zaman Roma egemenliği altında kaldığını, üstelik onların özgürlük talep etmediklerini, dolayısıyla Anadolu'daki Grek şehirleriyle İtalya ve Sicilya'daki Grek

⁵⁸ Liv. 34.59.4-6: "postero die Quinctius legationes universas Graeciae Asiaeque cum in senatum introduxisset... renuntiarent civitatibus suis populum Romanum, qua virtute quaque fide libertatem eorum a Philippo vindicaverit, eadem ab Antiocho, nisi decedat Europa, vindicaturum".

⁵⁹ Magie, *Anatolian Studies.*, s.168 n.3.

⁶⁰ M. Ö. 196 yılından M. Ö. 193 yılına kadar Suriye kralı ile Romalılar'ın birbirlerine gönderdikleri elçilerin kronolojik sıralaması için bkz. Magie, *RRAM*, c. II, s. 755 n. 50.

⁶¹ Liv. 35.15.1-3.

şehirlerinin aynı kefeye konulamayacağını savunmuştur⁶². Böylece Romalılar Lysimakheia'da ortaya çıkan uzlaşma noktasını ilk kez diplomatik açıdan aşmışlar ve daha önceki çekingenliklerini atarak, Anadolu'daki Grek şehirlerinin özgürlüğü konusunda daha kararlı bir tavır takınmışlardır.

M.Ö. 196 yılındaki Lysimakheia konferansından itibaren üç yıl boyunca Pergamon kralı II. Eumenes ile Roma arasında nasıl bir ilişki olduğunu bilmiyoruz. Muhtemelen II. Eumenes, III. Antiokhos karışısında yalnız bırakılmıştır. Ancak Suriye kralı Pergamon kralına karşı saldırgan bir tutum içerisine girmemiş, tersine dostluğunu kazanmak için onu kızıyla evlendirmek istemiştir. Ek olarak isyan etmiş olan şehirleri zaptetmesine yardım edeceğine ve krallığını genişletmesine izin vereceğine söz vermiştir. Ancak II. Eumenes, Suriye kralını reddederek Roma ile dostluğuna sadakatla bağlı kalmıştır⁶³.

Ephesos'daki son diplomasiden sonuç alamayan III. Antiokhos, M.Ö. 192 yılı sonbaharında, ordusunu Yunanistan'a göndererek, M.Ö. 196 yılındaki senato kararının kendisini bağlamayacağını fiilen gösterince, Roma Cumhuriyeti Suriye kralına savaş ilan etmiştir⁶⁴. II. Eumenes savaş süresince Roma'ya sadakatla bağlı kalarak, savaşta önemli roller üstlenmiştir. M.Ö. 190 yılında III. Antiokhos'un bir ordu göndererek Pergamon'u istila ettiğinde bile, Yunanistan'da Roma ordusunu yalnız bırakmamıştır⁶⁵. Ayrıca savaşın patlak vermesiyle birlikte, Anadolu şehir devletleri Roma'yı desteklemişlerdir. Smyrna, Erythrai (İldırı), Roma ordusuna gemi yardımıyla bulunurken, Miletos, Halikarnassos, Mindos ve Knidos Roma donanma komutanın emrine uymuşlar ve muhtemelen ona gemi, yiyecek ve diğer savaş malzemeleri yardımında bulunmuşlardır⁶⁶. Adramyteion (Edremit) ve Notion (Ahmetbeyli), kral III. Antiokhos'un saldırısına uğramış ancak teslim olmamışlar, Roma-Pergamon birleşik güçlerinin gelmesiyle kralın saldırılarından kurtulmuşlardır⁶⁷. Phokaia savaşın başlangıcında kralın yanında yer almış olmakla birlikte, daha sonra krala karşı isyan ederek, onun garnizonunu şehirden çıkarmıştır⁶⁸. Kyme (Nemrut limanı) ve Aiolis'in diğer şehirleri III. Antiokhos'un oğlu Seleukkos'a teslim olmak zorunda kalmışlardır⁶⁹. Ephesos, savaş süresince III. Antiokhos'un garnizonu olarak kalmıştır⁷⁰. Magnesia ad Maeandrum ve Thyateira daha önce Antiokhos'un askerleri tarafından ele geçirilmiştir⁷¹.

⁶² Ephesos'taki görüşmelerin ayrıntıları için bkz. Liv. 35.16.

⁶³Liv. 37.53.13 vd.

⁶⁴ II. Eumenes, kralın Yunanistan'a ordu göndermiş olduğu haberini kardeşi Attalos aracılığı ile Roma'ya bildirmiştir. Roma bu haberi kendisine ulaştıran kralı övmüş ve ona şerefler bahsetmiştir. Liv. 35.23.10.

⁶⁵ II. Eumenes'in M.Ö. 192-190 yılları arasında Yunanistan'da yapmış olduğu savaşların ayrıntıları için bkz. Hansen, *Attalids*, s.73-78

⁶⁶ Liv. 37.10.11; 37.11.13 vd.; 37.12.5; 37.16.1vd.; 37.22.2. Magie, *RRAM*, c.I, s.107, c.2, s.949 n.56.

⁶⁷ Liv. 37.19.8; 37.21.4; 37.26.5 vd.; 37.31.3. Magie, *gös. yer.*

⁶⁸ Liv. 37.9.1 vd.; 37.11.15; 37.12.5 vd.; 37.21.6 vd.; 37.32.11 vd.

⁶⁹ Liv. 36.43.8 vd.; 37.11.15; 37.12.5; 37.32.11 vd.; Polyb. 21.6.1 vd. App. Syr. 22 ve 25.

⁷⁰ Liv. 36.41.1; 36.42.6; 36.45.4; 37.10.12; 37.13.6; 37.17.1; 37.26.

⁷¹ Liv. 37.8.7; 37.10.12.

M.Ö. 190 yılı sonlarına doğru, Lucius ve Publius Scipio adındaki iki kardeşin komutasındaki Roma ordusu, Pergamon kralının yardımıyla Hellespontos'u geçtiğinde⁷², Suriye kralına karşı kullanılan Anadolu'nun batısındaki Grek şehirlerinin özgürlüğü ideali önemini yitirmiştir. Roma egemenliğinin Anadolu'da fiilen tanınmasına yönelik bir politikanın takip edileceği, kralın barış teklifini getiren elçilerine Roma ordusunun komutanı Scipio'nun Hellespontus'da verdiği cevapta, ilk olarak açıkça ortaya koyulmuştur. Kralın elçileri, artık Suriye'nin Avrupa'da hiç bir toprağının kalmadığını, savaşın çıkmasına neden olan Anadolu'daki Smyrna, Lampsakos, Alexandria Troas şehirleri ile savaş süresince Romalılar'ın yanında yer alan şehirleri ve kralın hakimiyetinden ayrılmak isteyen diğer şehirleri teslim etmeye ve savaş sırasında harcanan paranın da yarısını Roma halkına ödemeye kralın hazır olduğunu söylemişlerdir. Romalı komutan Scipio ise, kraldan garnizonlarını yalnızca İonia ve Aiolis'den çekmesini değil, Yunanistan'da olduğu gibi Anadolu'nun batısındaki (Asya) bütün şehirleri özgür bırakmasını ve Toros dağlarının kuzeyindeki tüm Anadolu'yu boşaltmasını talep etmiştir⁷³. Doğal olarak daha savaşın başlangıcına kadar Roma'yı korkutmayı başarmış olan büyük (Megas) ünvanlı kral III. Antiokhos, savaşın başlamasında önemli etkenlerden olan Grek şehirlerinin özgürlükleri idealinin çok ötesinde olan Scipio'nun taleplerini kabul etmemiş ve son karar Magnesia'daki büyük randevuya bırakılmıştır.

Scipio kardeşlerin komutasındaki Roma ordusu, Magnesia ad Sipylos (Manisa) yakınında karşılaştığı Suriye ordusu karşısında büyük bir zafer kazanmıştır⁷⁴. Bu zafer, kralın Toros dağlarının kuzeyi ile Halys'un (Kızılırmak) batısında kalan Anadolu ile ilişkisini fiilen koparıırken, Roma emperyalizmi Anadolu'yu fiilen etkisi altına almıştır.

Savaştan sonra Anadolu'nun batısındaki bütün Grek şehirlerinin elçileri, Roma'ya teslim olduklarını ve kendilerini konsul Scipio'nun dostluğuna (in fidem) ve Roma egemenliğine (dicionem) emanet ettiklerini bildirmek için Sardeis'e gelmişlerdir⁷⁵. Daha sonra Roma'nın her türlü barış teklifini kabul etmeye hazır olduğunu bildiren kral III. Antiokhos'un elçilerini kabul eden Scipio, elçilerin Roma senatosuna başvurmalarını söyledikten sonra⁷⁶ kışı geçirmek üzere ordusunun ikametini tanzim etmiştir⁷⁷.

⁷² Liv. 37.33-34.

⁷³ Liv. 37.35. Polyb. 21.13.; 21.14. Diod. 29.7. App. *Şyr.* 29. Magie, *RRAM*, c. I, s. 108, c. 2, s. 549-50 n. 58.

⁷⁴ Magnesia savaşının ayrıntıları hakkında bkz. Holleaux, *C.A.H.*, c.VIII, s.222-231. Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 336 vd. S. Atlan, *Roma Tarihinin Anahatları*, s. 92. O. Akşit, *Manisa Tarihi*, s. 75-87.

⁷⁵ Liv. 37.44.4: "legati ab Thyatira et Magnesia ab Sipylo ad dedandas urbes venerunt", 37.45.1-2: "legati ad consulem missi sunt.. ab Trallibus et ab Magnesia quae super Maeandrum est, Epheso ad dedendas urbes venerunt", 37.45.3: "Asiae civitates in fidem consulis dicionemue populi romani sese tradebant. Sardibus iam consul erat"

⁷⁶ Liv. 37.45.19: "cum iis mandatis ab rege missi erant legati ut omnem pacis condicionem acciperent; itaue romam mitti legatos placuit"

⁷⁷ Konsul kışı geçirmek üzere ordusunu üçe bölerek Magnesiad Maeandos, Tralles ve Ephesos'a yerleştirmiş, birkaç gün sonra kraldan istedikleri rehineleri Ephesos'ta teslim almıştır (Livius, 37.45.19-20).

M.Ö. 189 yılında Suriye kralının elçileri yanısıra Pergamon kralı II. Eumenes'in bizzat kendisi, Anadolu'nun batısındaki şehir devletlerinin tamamının ve Rodos'un elçileri, Suriye kralı ile yapılacak antlaşmanın genel ilkelerini belirleyecek olan senatörleri kutlamak ve değişik dileklerde bulunmak için Roma'ya gitmişlerdir⁷⁸. Aynı yıl konsül seçilen Manlius Vulso, ilkbaharda Ephesus'a gelerek eski konsül Scipio'dan Roma ordusunun komutanlığını almıştır. Manlius Vulso'nun Roma ordusunun başına geçmesinden sonra, Roma'nın Anadolu politikası beklenmedik bir gelişme göstermiştir. Çünkü ilk kez, bu tarihe kadar doğrudan hiç bir ilişki kurmadığı Pisidya ve Pamphylia topluluklarına ve Galatlar'a karşı, Magnesia savaşında Suriye kralına yardım ettikleri gerekçesiyle bir sefer düzenlemiştir⁷⁹.

Magnesia ad Maeandrum'da kral II. Eumenes'in kardeşleri Attalos ve Athenaios'u da yanına alan konsül Manlius Vulso, Karia, Pamphylia ve Pisidya'daki birçok şehir ve topluluktan zorla haraç alıp, onları sindirdikten sonra Phrygia'daki Synnada'ya (Şuhut) gelmiştir. Buradan tarihe Galat seferi olarak geçen yürüyüşüne başlayan konsül, ilki Gordion'a (Yassıhöyük) yaklaşık olarak iki günlük yürüyüş olan Olympos dağında, ikincisi Magaba dağında (Elmadağ) olmak üzere yapmış olduğu savaşlarda, Galatlar'ı yaş ve cinsiyet ayırımı yapmaksızın katletmiştir. Savaş sonunda yüklü bir ganimet elde eden Manlius, barış görüşmesi yapmak isteyen Galat elçilerini Ephesus'ta kabul edeceğini söyleyerek M.Ö. 189 sonbaharı ortalarında Galatya'dan ayrılmıştır⁸⁰.

Manlius'un Galatlar'a karşı yapmış olduğu sefer, kuşkusuz bir öç seferidir. Ancak öç seferinin tek nedeni, Magnesia savaşında Galatlar'ın Suriye kralının tarafında yer almış olması değildir. Romalılar'ın Galatlar'a karşı kını, Anadolu'daki Galatlar'ın ataları Keltler'in (Galler) Roma'yı istila etmiş oldukları M.Ö. 4. yüzyıl başlarına kadar (489/87) uzanmaktadır. Nitekim halâ hafızalarda canlı tutulan bu tarihî kinin Galat seferinde önemli bir unsur olduğu, Manlius'un savaştan önce askerlerine vermiş olduğu nutkundan sezilmektedir⁸¹. Diğer taraftan Manlius'un Galat seferinin nedenleri arasında, Galatlar'ın yapmış oldukları yağma saldırılarından bıkmış olan şehir devletlerinin şikayetlerinin etkili olduğuna inanmak güç olmakla birlikte⁸², Manlius'un Propontis'e çağırılmış olduğu Galat elçilerine geleneksel yağmalarına son vermeleri uyarısında

⁷⁸ Liv. 37.52.1-2; 37.54.2; 37.55.4

⁷⁹ Manlius Vulso'nun Galat seferinin ayrıntıları hakkında bkz. Liv. 38.12-27. Manlius'un takip etmiş olduğu güzergah hakkında bkz. W. M. Ramsay, "Notes and Inscriptions from Asia Minor" *AJA*, 2 (1886), s. 128-131. Magie, *RRAM*, c. 2, s. 1138 n. 6 ve s. 1158 n. 4. Özsait, *Pisidya*, s. 56-63.

⁸⁰ Liv. 38.27.8-9

⁸¹ Manlius'un askerlerini cesaretlendirmek için yapmış olduğu konuşmanın ayrıntıları için bkz. Titus Livius, "Gn. Manlius'un Galat Seferi" çev. Mehmet Ali Kaya, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 10 (1995), s. 366-368.

⁸² Galat saldırısına uğramış olan şehirlerin çoğu Magnesia savaşı öncesi Roma ile herhangi bir ilişkiye girmemiştir. Galat saldırısına uğrayan şehirler şunlardır: Miletos, Kyzikos (Strabo, 13.1.27. OGIS, 748), Thyateira (TAM V/2, 881), Themissonion (Karahöyük), (Pausanias, 10.32.4) ve Lampsakos. Galatlar'ın Pergamon krallığına yapmış olduğu saldırıların son ikisinde ise, Pergamon kralı onları yenilgiye uğratmıştır. Stahelin, *Geschichte des Kleinasiatischen Galater*, Leipzig, 1906, s. 8 vd. Malay, *Pergamon*, s. 58

bünyesinde⁸³ ve bu tarihten sonra Batı Anadolu şehirlerinin Galat istilasından kurtulmuş olduğu da bir gerçektir. Manlius'un Galatlar'a karşı yapmış olduğu seferde amacının savaşmak, onları katletmek olduğunu da söylemek güçtür. Nitekim Manlius, Pessinus'un (Ballıhisar) güneyindeki Abbasium'da (Göme) Galatya sınırına geldiğinde, Magnaesia savaşında Suriye kralının ittifak teklifini reddetmiş olan Galat boylarından Tolistobog'ların bir beyi (regulus) Eposognatus'un barış için aracı olma girişimini ciddiye aldığı görülmektedir⁸⁴. Ancak Manlius'un savaş için önceden kendisini hazırladığı ve sonuçta Galatlar'ı katlettiği inkar edilemez. Manlius Vulso'nun Karia, Pamphylia ve Pisidya'ya yapmış olduğu seferin nedenlerinden biri bu bölge kavimlerinin Magnesia savaşında Suriye kralının yanında yer almış olduğu ise de, asıl neden ganimet elde etmek ve onları korkutup sindirerek Roma egemenliğini tanımlarını sağlamak olduğu seferi sırasındaki eylemlerinden anlaşılmalıdır⁸⁵.

Manlius Vulso, hem Suriye kralının müttefiki olarak hem de Galatlar'ın müttefiki olarak Roma ordusuna karşı savaşmış olan Kappadokya kralı IV. Ariarathes'e 600 talentlik bir savaş tazminatı faturası çıkararak, bu miktarın yarısının tahsilini Pergamon kralına bırakırken, Gangra (Çankırı) beyi Morzius'u cezalandırmaya yönelik herhangi bir girişimde bulunmamıştır⁸⁶.

Manlius'un Ephesos'a davet etmiş olduğu Galat elçilerinden Apameia'da hiç söz edilmemiştir. Ancak Manlius, Propontis'e vardığında Galat liderlerini çağırarak ve onlara kendi sınırları içinde kalmalarını ve geleneksel yağmalarına son vermelerini öğütlemiştir⁸⁷.

Romalı konsul Manlius Vulso, Anadolu'daki yağma ve öç seferini tamamladığı sırada Romalı senatörler de Suriye kralı III. Antiokhos'un elçileriyle birlikte Batı Anadolu şehirlerinin elçilerini dinleyerek, Suriye kralıyla yapılacak antlaşma ve Anadolu'da gerçekleştirilecek siyasi düzenlemenin genel ilkelerini belirlemiştir⁸⁸. Senatonun belirlediği genel ilkeler çerçevesinde Suriye kralı ile yapılacak antlaşma koşullarını imzalamak ve Anadolu'daki düzenlemeleri yapmak üzere görevlendirilen on kişilik elçiler kurulu, M.Ö. 188 yılı baharında kral II. Eumenes ile birlikte Ephesus'a gelmişler ve buradan Apameia'ya geçerek konsul Manlius Vulso ile buluşmuşlardır. Apameia'da yapılan antlaşma Roma'nın Anadolu'da yapmış olduğu ilk yeminli

⁸³ Liv. 38.40.1 vd.

⁸⁴ Liv. 38.18.1 vd.

⁸⁵ Liv. 38.13-15 .

⁸⁶ Liv. 38.37.5; 38.39.6-7. M. Özşait, "Anadolu'da Roma Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları*, Görsel Yayınları, c. 2, 1982, s. 354

⁸⁷ Liv. 38.40.1 vd.

⁸⁸ Roma'ya giden II. Eumenes'in ve diğer elçiliklerin senatoda yapmış oldukları konuşmalar ve senatörlerin onlara verdikleri cevapların ayrıntıları hakkında bkz. Liv. 38.50-55. Senatörlerin belirledikleri genel ilkeler göre, Toros dağlarının kuzeyinde olup da eskiden III. Antiokhos'un egemenliğinde olan Lykia ve Karia dışındaki yerler II. Eumenes'e, Karia ve Lykia Rodos'a verilecek, önceden Pergamon kralı I. Attalos'a bağlı (stipendiaria) olan şehirler, şimdiki Pergamon kralı II. Eumenes'e vergi (vectigal) verecekler, önceden III. Antiokhos'a bağlı olan şehirler özgür (liberae) ve vergiden muaf (immunes) olacaklardır.

antlaşmadır⁸⁹. İmzalanan antlaşma ile Suriye kralı, Anadolu üzerindeki tüm iddialarına son verip, Anadolu'daki Roma müttefiklerine ilerde yapabileceği muhtemel saldırılara karşı alınan önlemleri onaylarken⁹⁰, Romalılar da kendilerinin ve müttefiklerinin (Romani sociique) Suriye kralına ve onun egemenliği altında bulunan yerlere saldırmayacağına söz vermiştir⁹¹.

Apameia barışıyla Toros dağlarının kuzeyi ve Halys ırmağına kadar Anadolu'nun batısındaki tüm bölge Suriye kralının egemenlik alanı dışına çıktıktan sonra⁹², M.Ö. 186 yılında Pamphylia yüzünden II. Eumenes ve III. Antiokhos arasında çıkan soruna aracı olacak bir elçi gönderilmesi⁹³ dışında, Roma Cumhuriyeti ile Suriye krallığı arasında on altı yıl hiç bir ilişki kurulmamıştır⁹⁴.

Roma senatosunun aldığı ilke kararları çerçevesinde Manlius Vulso ve Romalı elçiler kurulunun Apameia'da yapmış olduğu düzenlemeler tamamen Roma'nın inisiyatifiyle yapılmıştır. Bu düzenlemelerden en büyük payı Roma'nın sadık dostu II. Eumenes almıştır. Her iki Phrygia, Mysia, Lykaonia, Milyas, Lydia, Tralles (Aydın), Ephesos ve Telmessos (Fethiye), Pamphylia'nın Toros'ların kuzeyinde kalan kesimi, Khersonesos (Gelibolu) ve Lysimakheia (Ekzamil) ve buradaki köyler, kaleler ve daha önce III. Antiokhos'un sınırları içinde kalan yerleri krallık sınırlarına dahil etmiş olan II. Eumenes, Anadolu'nun en güçlü kralı olmuştur⁹⁵. Pergamon kralından sonra en büyük payı Rodos almıştır. Telmessos dışında Maeander ırmağı kıyısına kadar olan tüm Lykia ve Karia Rodos'a bırakılmıştır⁹⁶. Bithynia kralı I. Prusias, Roma'nın III. Antiokhos'a karşı savaşında tarafsız kalmış olmasına rağmen⁹⁷, krallığına bağlı olan Mysia elinden alınarak II. Eumenes'e verilmiştir⁹⁸. Apameia barışında Mısır krallığından hiç söz edilmemiştir. Mısır kralına bağlı olan şehirlerin önceki statüleri tanınmayarak, Apameia barışından sonra Mısır krallığı ile bağları tamamen koparılmıştır. Dolayısıyla Mısır'ın Anadolu'daki egemenliği tamamen sona erdirilmiştir⁹⁹.

Makedonya kralı V. Philippos, Mısır kralı V. Ptolemaios, Suriye kralı III. Antiokhos arasında her zaman anlaşmazlık konusu olan Anadolu'nun Grek şehirlerinin özgürlüğü, hiç itiraz görmeksizin Roma'lı senatörlerin kararlarına bırakılmıştır. Nitekim savaş sırasında Roma'ya sadakatle bağlı kalan Smyrna, Erythrai, Klazomenai

⁸⁹ Liv. 38.39.1: "consul in hoc foedus iuravit; ab rege qui exigent iusiurandum..."

⁹⁰ Liv. 38.38.1-3.

⁹¹ Liv. 38.38.3.

⁹² Apameia'da imzalanan barış antlaşmasının ayrıntıları hakkında bkz. Liv. 38.38

⁹³ Bkz. s. 215, n. 107.

⁹⁴ M.Ö. 172 yılında Roma senatosunun görevlendirmiş olduğu elçiler kurulu, Makedonya savaşını öncesinde Suriye kralı ile dostluk ve ittifak yenilemek üzere Suriye'ye gitmişlerdir. Liv. 42.6.4-5; 42.19.7-8; 42.26.7-9.

⁹⁵ Liv. 38.39.14-17.

⁹⁶ Liv. 38.39.15-16.

⁹⁷ Poly. 21.11.1 vd. Liv. 37.25.4 vd. App. Syr. 23. Magie, *RRAM*, c. I, s. 313.

⁹⁸ Liv. 38.39.15 vd.

⁹⁹ Mısır ve Roma arasındaki siyasi ilişki, M.Ö. 172 yılında yeniden kurulmuştur. Bkz. n. 115.

(Urla), Miletos şehirleri özgür ve vergiden muaf ilan edilmişler ayrıca ek topraklar verilerek ödüllendirilmişlerdir. Aynı sadakatı gösteren Lampsakos ve Alexandria Troas'dan Apameia'daki düzenlemelerde söz edilmemiş olmasına rağmen, Roma'ya sadakatları dolayısıyla özgür ilan edilmiş olduklarından kuşku duyulamaz. Kral III. Antiokhos'a teslim olmak zorunda kalmış olan İlium ile komşusu Dardanos, Roma'ya akrabalıkları sayesinde özgür ilan edilmişler ve ek topraklar kazanmışlardır. Krala karşı gelmiş, ancak savaşta etkin bir rol almamış olan Notion özgür ve vergiden muaf ilan edilmiştir. Önceden Rodos'a bağlı olan Mylasa, önceden krala teslim olup sonradan kralın garnizonunu kovan Phokaia ile krala teslim olmak zorunda kalan Kyme özgür ilan edilen diğer şehirlerdir. Kolophon (Değirmendere), Teos, Tralles, Magnesia ad Maeandros, Magnesia ad Spylos, Sardeis (Sart), Thyteira, Lebedos (Ürkmez), Telmessos, Parion (Kemer), Skepsis (Kurşunlu), Pariapos (Karabiga) ve Abydos şehirleri özgürlüklerini yitirerek II. Eumenes'e bağlanmışlardır¹⁰⁰. Apameia antlaşmasında Alabanda'dan söz edilmemiş olmasına rağmen, muhtemelen özgürlüğü tanınmıştır¹⁰¹. Savaş sırasında Roma'ya yardım etmiş olan Karia şehirleri Halikarnassos, Myndos ve Knidos Tekir Burnu¹⁰², özgür ilan edilmişlerdir.

Roma ordusu, M.Ö. 190 yılından M.Ö. 188 yılına kadar Anadolu'da kalmıştır. Bu süre içerisinde Roma'nın Anadolu'da kalmasına karşı çıkacak hiç bir güç olmadığı gibi, Roma egemenliği belki de senatörlerin hiç beklemediği biçimde Anadolu'da benimsenmiştir. III. Antiokhos'un gücünün yok edilmesi Apameia'da meşrulaştıktan sonra Anadolu'nun en güçlü devleti olarak kalacak olan Pergamon kralı II. Eumenes'in ve Anadolu üzerinde önemli siyasi güce sahip olan Rodos'un elçilerinin Roma'da senatörlerle yapmış oldukları konuşmalardan, onların Roma'nın Anadolu'da toprak ilhak etmesinden rahatsızlık duymayacakları hatta memnuniyetle karşılayacakları anlaşılmaktadır¹⁰³. Öteyandan Magnesia zaferinden sonra bazı şehirlerin elçileri teslim olduklarını bildirmek için, diğer bütün şehirlerin elçileri Roma egemenliğini tanıdıklarını ifade etmek üzere konsül Scipio'ya elçilerini göndermişlerdir¹⁰⁴.

Romalılar savaş ve yağma seferlerinden elde etmiş oldukları ganimet dışında Anadolu'dan hiç bir şey götürmemişlerdir. Bu tarihten sonra Apameia'daki düzenlemelerle özgür bırakılan Anadolu şehir devletleri Roma korumasına alınmıştır. Anadolu'daki hiç bir kral, Roma'ya rağmen bu şehir devletlerine saldırmaya ya da onların iç işlerine karışmaya kalkışmamışlardır. Dolayısıyla II. Makedonya savaşından

¹⁰⁰ Liv. 38.39.7-13. Poly. 21.46.2 vd. Diod. 29.11. App. Syr. 44. Magie, *RRAM*, c. II, s. 758-764 n. 56. Malay, *Pergamon*, s. 62 vd.

¹⁰¹ Manlius Vulso, Galat seferi öncesinde yapmış olduğu yağma seferi sırasında, Alabanda elçilerinin şikayetlerini dikkate alarak onların sorunlarını çözmüştür. Liv. 38.13.2 vd. Magie, *Anatolian Studies*, s. 174.

¹⁰² Bkz.yuk. s. 209, n. 66.

¹⁰³ Liv. 37. 53.25 vd. "Ego (Eumenes), patres conscripti, ... si vos ea mente ultra Tauri iuga emostis Antiochum, ut ipsi teneretis eas terras, nullos accolas nec finitimos habere uam vos malo, nec ulla re alia tutius stabilisque regnum meum futurum spero; sedsi vobis decedere inde atque deducere exercitus in animo est..."(Eumenes'in konuşmasında); 37.38.7 "Terminus est nunc imperii vestri mons Tauros" (Rodoslular'ın konuşmasında).

¹⁰⁴ Bkz. n. 75.

itibaren Grek şehirlerinin özgürlüklerini savunan Roma'nın en azından Magnesia savaşında Suriye kralının yanında yer almayan şehirler için sözünde durduğu görülmektedir.

Apameia barışında görüleceği gibi, şehir devletlerinin Roma'nın gözündeki statüsü, krallıkların statüsüyle aynı olmuştur¹⁰⁵. Öteyandan şehir devletlerinin özgürlüklerini koruyabilmeleri, yine Roma'ya sadakatlarına bağlı olduğu gibi, özgürlüğü elinden alınan şehirlerin daha sonra özgürlüklerini kazanabildikleri görülmektedir¹⁰⁶. Roma'nın yanında yer alan şehir devletleri, Roma'ya yaptıkları hizmetin derecesine göre ödüllendirilmişlerdir. Bazılarının yalnızca özgürlükleri tanınırken, bazıları vergi muafiyeti ve ek topraklar kazanmışlardır. Roma'nın karşısında yer almış olanlar, kesin olarak cezalandırılmışlardır. Roma'nın Pergamon kralı, Bithynia kralı, diğer Anadolu kavimleri ve Rodos'a karşı tutumu da aynı olmuştur. Yani Roma'ya en sadık olan kral en fazla ödülü hak ederken, Roma'nın karşısında yer alanlar cezalandırılmıştır. Roma bu politikasıyla, hiç askeri güç bulundurmadan Anadolu'daki egemenliğini korumayı başaramıştır. Diğer taraftan Pergamon kralına çok büyük oranda toprak bırakmış olması, Roma'nın ona duyduğu minnetten değil, Suriye kralına karşı tampon devlet gereksinimindedir. Nitekim Rodos'a önemli ölçüde toprak bağışlayarak Pergamon kralına karşı da bir önlem almıştır.

Romalılar'ın Apameia'da yapmış oldukları düzenlemeleri korumada çok hassas davrandıkları da söylenemez. Nitekim yapılan düzenlemelerin doğurduğu yeni anlaşmazlıklar ve düşmanlıklara Romalılar'ın müdahalesi, senatoya gelen şikayetler üzerine gerçekleşmiştir. Müdahale yalnızca diplomasi çerçevesinde ve anlaşmazlıkları giderme ölçüsünde olmuştur. Roma ordusunun Anadolu'dan ayrılmasından iki yıl sonra M.Ö. 186 yılında, III. Antiokhos ile II. Eumenes arasında Pamphylia yüzünden çıkan anlaşmazlık Roma senatosuna havale edilmiştir. Senatörler, sorunu çözmesi için L.Cornelius Scipio başkanlığında bir elçiliği görevlendirmiştir. Scipio, Pamphylia'nın Toros dağlarının kuzeyinde kalan kesimini Pergamon kralına, güneyinde kalan kesimini Suriye kralına vererek görevini tamamlamıştır¹⁰⁷. Bithynia kralından alınarak Pergamon kralına verilmiş olan Mysia ve Phrygia Epiktetos yüzünden, iki kral arasında M.Ö. 185 yılında savaş çıkmıştır. Roma'nın bu savaşa müdahalesi iki yıl sonra olmuştur. Pergamon kralının şikayetlerini haklı bulan senatörler, Bithynia kralını hem Apameia'daki antlaşma koşullarına uyması konusunda uyarmak hem de o zaman Bithynia kralına sığınmış olduğunu öğrendikleri Roma'nın yılmaz düşmanı Hannibal'i teslim almak için elçilik görevlendirmişlerdir. Ancak öyle görülüyor ki, Romalılar'ın Bithynia kralını uyarmak için elçiler göndermesinin nedeni, Pergamon kralının

¹⁰⁵ Apameia barışında Roma'nın yanında yer almış olan krallıklar ya da şehir devletleri hiç ayırt edilmeksizin Roma'nın müttefikleri olarak ifade edilmişlerdir. Liv. 38.38.2: "populo romano sociique"; 38.38.3 : "Romani sociique"; 38.38.7: "apud Romanos sociosque".

¹⁰⁶ Örneğin Ephesos'a III. Makedonya savaşından sonra özgürlüğü geri verilmiştir. Bkz. Magie, *Anatolian Studies.*, s. 177.

¹⁰⁷ Liv. 38.39.17; 39.22.8 vd; Plinius, *NH.*, 33.138.

şikayetinden daha çok Bithynia kralının Hannibal'e sahip çıkmış olmasındandır. Sonuçta Pergamon kralı tartışmalı bölgenin bir bölümünü ele geçirmiştir¹⁰⁸.

Romalı konsul Manlius Vulso'nun M.Ö. 188 yılında Propontis'te, çağırılmış olduğu Galat elçilerine geleneksel saldırılarından vazgeçmeleri ve kendi sınırları içinde kalmaları konusunda uyarısına¹⁰⁹ dört yıl boyunca uyan Galatlar, kral Eumenes'in Bithynia kralı ile yapmış olduğu savaşı fırsat bilerek Pergamon'a saldırmışlardır. Romalılar, Galatlar'ın bu saldırıları karşısında herhangi bir müdahalede bulunmamışlardır. Ancak II. Eumenes M.Ö. 182 yılında Galatlar'a karşı büyük bir zafer kazanarak onların en azından onbeş yıl Pergamon egemenliğini tanımalarını sağlamıştır¹¹⁰.

M.Ö. 183-179 yılları arasında Pontus kralı Pharnakes ile Pergamon kralı arasında çıkan savaşa Roma'nın müdahalesi istenmiştir. Romalı senatörler, sorunun araştırılması için elçi göndereceklerine söz vermişlerdir. Bir yıl gecikmeyle de olsa sözlerini tutmuşlardır. M.Ö. 182 yılında Kappadokya'ya gelen Romalı elçiler, Pontus kralı Pharnakes'i suçlu bulmalarına rağmen, onu ikna edemeyince, görüşmelere Pergamon'da devam edilmek üzere ara vermişlerdir. Pergamon'daki görüşmelerden de bir sonuç alınamayınca Romalılar aradan çekilmişlerdir. Savaş Pergamon ve müttefiklerinin zaferiyle sonuçlanmıştır¹¹¹.

¹⁰⁸ Hannibal'in komutasındaki Bithynia donanması Pergamon donanmasını mağlup ederken, karada meydana gelen savaşta II. Eumenes'in kardeşi Attalos'un komutasındaki Pergamon ordusu galip gelmiştir. Savaş M.Ö. 184 yılında sona ermiştir. Pergamon kralı II. Eumenes'in Bithynia kralından şikayetleri konusunda bkz. Polyb. 23.4.16; 23.8.1 vd. Liv. 39.47.11; 39.48.5 vd.; 39.53.1. II. Eumenes ve I. Prusias arasındaki savaşın ayrıntıları konusunda bkz. Polyb. 3.3.6; 23.1.4; 23.3; 23.5.1. Liv. 39.5; 39.46.9. Cornelius Nepos, *Hann.* 10 vd. "Hannibal ve Hamilcar", çev. M. Ali Kaya, *Bellekten*, LIV/211 (1990), s. 122 gvd. Plutarkhos, *Flam.* 20.2. Paus. 8.2. Hansen, *Attalids*, s. 93 vd. Magie, *RRAM*, c. I, s. 317, c. 2, s. 119 vd. n. 39. Holleaux, *C. A.H.*, c. VIII, s. 182. Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 356 vd. Malay, *Pergamon*, s. 64.

¹⁰⁹ Bkz. yuk. s. 212, n. 87.

¹¹⁰ Apameia'da imzalanan barış antlaşmasında ve Anadolu'nun paylaşımı ile ilgili düzenlemelerde Galatya ve Galatlar'dan söz edilmemiştir. Bu nedenle Galatya'nın siyasi statüsü tam olarak belli değildir. Ancak Büyük Phrygia'nın Pergamon kralına bırakılmış olması, muhtemelen Pergamon kralının Galatya üzerinde hak iddia etmesi için iyi bir sebep olmuştur. Pergamon kralının Galatlar'a karşı yapmış olduğu savaş konusunda bkz. Büchner, "Galatia" *RE*, c. VII/1 (1990), s. 528. Stahelin, *Galater*, s. 62 vd. P.V.M. Benece, "Rome and the Hellenistic States", *C. A.H.*, c. VIII, s. 281 vd. Magie, *RRAM*, c. II, s. 764 vd. n. 59 ve s. 1194 n. 39. Demircioğlu, *a.g.e.*, 357 vd.

¹¹¹ Pontus kralı Pharnaces'in M.Ö. 183 yılında hiç beklenmedik bir şekilde, Sinope'yi ele geçirerek, bu şehri başşehri yapması (Liv. 40.2.6. Strabo, 12.3.11), Bithynia kralına ait olan Tieion'u (Filyos/Hisarönü) ele geçirmesi (Diod. 29.23) ve Galatlar'ın iki beyi ile ittifak yapması (Polyb. 25.2.4) Pergamon ve Bithynia krallarını rahatsız etmiş ve onların Pontus kralına karşı ittifak yapmasına neden olmuştur. Pharnaces bu birleşik güçlere yenilerek, kendisine zorlanan barış koşullarını kabul ederek, Galat beyleriyle yapmış olduğu antlaşmayı fes etmiş ve onun herhangi bir nedenle Galatya'ya girmesi yasaklanmıştır. Ayrıca Paphlagonia'yı boşaltmıştır. Pergamon kralı II. Eumenes ile müttefik olarak antlaşmaya imza atanlar, Bithynia kralı II. Prusias, Kappadokya kralı Ariarathes, Gangra beyi Morzios'tur (Polyb. 25.2; 24.14). Pergamon kralının Pharnaces'i Roma senatosuna şikayet etmesi ve elçilerin görevlendirilmesi konusunda bkz. Polyb. 23.9.1-4; 24.1.2; 30.37.7-9. Liv. 45.34.10-14. Ayrıca savaşın ayrıntıları

Apameia barışından sonra Anadolu'daki kralların ve şehir devletlerinin aralarında yapmış oldukları barış ve ittifak antlaşmalarına da Roma'nın müdahale etmediği görülmektedir. Nitekim M.Ö. 183 yılında Pergamon kralı II. Eumenes, otuzbir Girit şehriyle ittifak ve dostluk antlaşması yapmıştır. Bu antlaşma gereğince taraflar, savaş sırasında birbirlerine karşılıklı olarak yardım edeceklerdir¹¹². Aynı yıl Pontus kralı Pharnakes'e karşı bir ittifak oluşturulmuş ve taraflar Roma'nın müdahalesi olmadan barış antlaşması imzalamışlardır¹¹³. II. Eumenes, Girit şehirleriyle yapmış olduğu antlaşmadan bir kaç yıl sonra, Suriye krallığı için kardeşiyle savaşan IV. Antiokhos'a yardım etmiştir. Roma böyle bir ilişkiye herhangi bir müdahalede bulunmamıştır¹¹⁴.

M.Ö. 171 yılında III. Makedonya savaşı patlak verdiğinde Anadolu'nun bütün Grek şehir devletleri ve kralları Roma'nın yanında yer almışlardır¹¹⁵. Ancak savaşın sonunda Roma'nın politikası, Anadolu'nun şehir devletleriyle daha yakın bir dostluk kurmak, krallarla daha mesafeli olmak şeklinde ortaya çıkar¹¹⁶.

Roma'nın incelediğimiz dönem içerisinde Anadolu politikası, Makedonya kralı V. Philppos'a karşı ve Suriye kralı III. Antiokhos'a karşı yaptığı savaşlar üzerine şekillenmiştir. Roma'yı tehdit eden bu iki krala karşı, Anadolu'daki Pergamon kralıyla ve şehir devletleriyle dostluk (amicitia) ve ittifak (socius) çerçevesinde ilişki kurmuştur. Bu bağlamda özellikle Grek şehirlerinin özgürlükleri idealini kullanmayı çok iyi

konusundabkz. Stahelin, *Galater*, s. 60 vd. Benecke, *C. A.H.*, c. VIII, s. 281. Magie, *RRAM*, c. I, s. 314 ve c. II, s. 765 n. 60. Malay, *Pergamon*, s. 65-67.

¹¹² M.Ö. 170 yılında Kydonia şehri (bu şehir antlaşmanın tarafları arasında yer almamıştır), Gortyn şehrine (antlaşmanın tarafları arasında sayılmıştır) karşı savaşında kral II. Eumenes'e elçilerini göndererek ondan ittifak antlaşması uyarınca yardım istemiş ve Eumenes bu şehre üç yüz asker göndermiştir (Polyb. 28.15: "(Κυδωνιάται)... ἐξέπεμψαν πρέσβεις πρὸς Εὐμένει, βοήθειαν αἰτούμενοι κατὰ τὴν συμμαχίαν". Ayrıca bkz. Magie, *RRAM*, c. I, s. 20, c. II, s. 764 n. 57. Malay, *Pergamon*, s. 66.

¹¹³ Bkz. n. 112 .

¹¹⁴ Suriye kralı olan IV. Antiokhos, yaşamı boyunca Pergamon kralının dostu olarak kalmıştır. Magie, *RRAM*, c. I, s. 20

¹¹⁵ Roma senatosu, M.Ö. 172 yılında T. Claudius Nero başkanlığında bir elçilik heyetini, Rodos ve Girit de içinde olmak üzere Ege, Anadolu, Suriye ve Mısır'a göndererek (Liv. 42.19.7-8; 46.26.7-9) Roma ile dostlukları ve ittifakları sağlama almak istemişlerdir. Kappadokya kralı Ariarathes, Pergamon kralı II. Eumenes, Suriye kralı IV. Antiokhos, Roma'nın ittifak ve dostluk teklifini kabul ederken, Bithynia kralı Perseus tarafsız kalacağını söylemiş, ancak savaş sırasında Roma'ya askeri yardımda bulunmuştur. Ayrıca bkz. Benecke, *C. A.H.*, c. VIII, s. 259. M.Ö. 171 yılında Anadolu'daki bütün şehir devletleri Roma'nın yanında yer almak istediklerini bildirmek ve Roma'nın korumasını istemek için elçiler göndermişlerdir: Bkz. Liv. 43.6; "Tarihçi Titus Livius ve Ab Urbe Condita Adlı Yapıtından XLIII. Kitabın Çevirisi", çev. Mehmet Ali kaya, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 7 (1992), s. 338 vd.

¹¹⁶ Pergamon kralı II. Eumenes M.Ö. 167 yılında krallığına saldıran Galatlar'dan şikayetçi olmuştur. Romalılar sorunun çözümü için P.Licinius Crassus başkanlığında bir elçilik heyeti göndermiş, ancak Crassus, Galatları durdurmak yerine cesaretlenmiştir (Liv. 45.34.10 vd.). Daha sonra yine Galatlar'dan şikayetçi olmak için Roma'ya başvurmak istediğinde, senatonun yabancı kralların Roma'ya gelerek şikayette bulunmalarını yasaklayan bir senato kararı (senatus consultum) çıkarmış olduğunu öğrenerek geri dönmüştür (Poly. 30.18.19. Liv. *per.* 46).

başarmıştır. Gerçekte M.Ö. 193 yılına kadar Grek şehirlerinin özgürlükleri, Romalılar'ı ilgilendirmemiş ve bu konudaki kararlarında samimi olmamışlardır. Dahası onların armağanlarını Romalı senatörlerin önemsediklerini düşünmek güçtür. Ancak Grek şehirlerinin özgürlükleri idealini kullanarak, diplomatik bir başarı elde ettikleri de bir gerçektir. Anadolu'daki krallıklarla ya da şehir devletleriyle yapmış olduğu ittifak ya da dostluk antlaşmaları gerçekte Roma'yı değil, yalnızca Anadolu'lu krallara ve şehir devletlerine yükümlülük getirmiştir. Roma, Anadolu'daki şehir devletlerinin özgürlüklerine, en azından Roma'ya karşı olmadırsa dokunmamıştır. Bu yönüyle Roma'nın Anadolu politikası, Suriye kralı III. Antiokhos'un politikasından pek farklı değildir. Magnesia savaşından sonra Roma ordusu, Halys ırmağına kadar sefer düzenleyerek, bütün bu bölgedeki kavimleri teslim almasına rağmen, Anadolu'dan ayrıılırken en küçük bir toprak parçasını ilhak etmeyi düşünmemiştir. Bunun yanında yüklü bir ganimet kazandıkları ve geçtiği yerlerdeki bütün şehir ve topluluklara Roma egemenliğini kayıtsız şartsız tanımlarını sağlayacak terör estirdikleri bir gerçektir. Hiç bir kral ya da şehirden vergi talep etmemiş, onların birbirleriyle yaptıkları ittifak ve dostluk antlaşmalarına hiç bir şekilde müdahale etmemiş, krallıkların ve şehirlerin iç işlerine karışmamıştır. Diğer taraftan Anadolu'da evvelce var olan siyasal bölünmüşlüğü kendi çıkarlarını sürdürme ve korumada açıkça kullanmıştır. Ancak bu, böl ve yönet (divide et impera) anlayışında Roma'nın yeni bir yaklaşım getirmiş olduğunu göstermez. İncelediğimiz dönem içerisinde Roma'nın Anadolu politikası, Roma'nın Avrupa'daki egemenliğini tehdit edecek güçlü bir krallığın Anadolu'da yükselmesine engel olmuştur. Bunun için Roma'nın dostu ve müttefiki olmayı çekici kılacak bir politika uygulamıştır ki "bu himaye, ödüllendirme ve cezalandırma" olmak üzere üç kelimeyle özetlenebilir.

Mehmet Ali Kaya